

Η ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΧΡΗΣΗ ΔΗΛΗΤΗΡΙΑΣΜΕΝΩΝ ΔΟΛΩΜΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΑΓΡΙΑΣ ΠΑΝΙΔΑΣ: ΜΙΑ ΣΟΒΑΡΗ ΑΠΕΙΛΗ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ

Συγγραφέας: ΑΝΤΩΝΙΝΑ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΓΛΟΥ

Συγγραφέας: ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

Στη μνήμη του καθηγητή μας Ίωνα Σαγιά

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Η παράνομη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων αποτελεί κοινή πρακτική σε πολλές αγροτικές περιοχές της Ευρώπης. Στοχεύει στην εξόντωση πληθυσμών των χαρακτηριζόμενων ως «επιβλαβών» ζώων και πτηνών. Τα κύρια κίνητρα για τη χρήση των δολωμάτων είναι οι ζημιές που προκαλούνται από τα παραπάνω είδη στο ζωικό κεφάλαιο και τη φυτική παραγωγή, η πίεση που ασκούν στα θηράματα^[1] και οι προσωπικές αντιδικίες μεταξύ χρηστών γης με συνηθέστερη αυτή μεταξύ κτηνοτρόφων και κυνηγών. Επιπρόσθετα, τα δηλητηριασμένα δολώματα στοχεύουν πολύ συχνά στην εξόντωση σκύλων, κυρίως αδέσποτων αλλά και ποιμενικών ή κυνηγετικών, ως αποτέλεσμα της σύγκρουσης μεταξύ κτηνοτρόφων και κυνηγών.

Η απεχθής αυτή πρακτική παραβαίνει πρωτίστως κάθε έννοια περιβαλλοντικής ηθικής: Τα ζώα και τα πουλιά είναι ζωντανοί οργανισμοί. Η δηλητηρίαση έχει ως αποτέλεσμα βασανιστικούς πόνους και αγωνία και, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, φρικτό θάνατο. Μαζί με τα άτυχα ζώα και πουλιά, που πέφτουν θύματα δηλητηρίασης, υποφέρει και δολοφονείται και κάθε έννοια προστασίας και σώφρονος χρήσης της φύσης εκ μέρους του ανθρώπου.

Πρόκειται για μία από τις κύριες αιτίες μη φυσικού θανάτου ατόμων πολλών προστατευόμενων ειδών πανίδας σε αγροτικές, ημι-αγροτικές, δασικές και ορεινές περιοχές, συνιστά δε μείζονα κίνδυνο για τη δημόσια υγεία και το φυσικό περιβάλλον στις περιοχές αυτές.

Στη χώρα μας η παράνομη αυτή πρακτική είναι ιδιαιτέρως διαδεδομένη και πλήττει σημαντικά τα αρπακτικά πουλιά, ιδιαίτερα τα πτωματοφάγα, όπως ο γυπαετός (*Gypaetus barbatus*), το όρνιο (*Gyps fulvus*) και ο ασπροπάρης (*Neophron percnopterus*), απειλούμενα είδη θηλαστικών, όπως η καφέ αρκούδα (*Ursus arctos*) και ο λύκος (*Canis lupus*), καθώς και ποιμενικούς και κυνηγετικούς σκύλους.

Η απώλεια ποιμενικών σκύλων σε μερικές περιοχές είναι αρκετά εκτεταμένη και συχνή. Έχει ως αποτέλεσμα την ελλειπή φύλαξη των κοπαδιών,^[2] που επιφέρει με τη σειρά της οικονομικές απώλειες από επιθέσεις μεγάλων σαρκοφάγων ζώων, οδηγώντας έτσι σε ένα νέο φαύλο κύκλο χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων.

Η χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων έχει σημαντικές περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές πλευρές καθώς:

α) Μπορεί να οδηγήσει απειλούμενα είδη άγριας πανίδας (θηλαστικά και πτηνά) σε πληθυσμιακή κατάρρευση.

β) Η χρήση τοξικών ουσιών διασπαρμένων σε μεγάλες, συχνά, εκτάσεις μπορεί να αποτελεί απειλή για τη δημόσια υγεία και για το οικοσύστημα.

γ) Σχετίζεται με σημαντικές οικονομικές απώλειες (κυρίως στον τομέα της κτηνοτροφίας και του τουρισμού ιδίως στον τομέα των δραστηριοτήτων παρατήρησης της ορνιθοπανίδας).

Η παράνομη χρήση των δηλητηριασμένων δολωμάτων γίνεται με τρόπο ανοργάνωτο αλλά συστηματικό και καταστροφικό, διάσπαρτα στην επικράτεια. Χρησιμοποιούνται ισχυρά φυτοφάρμακα που διατίθενται νόμιμα προς ευρεία χρήση, καθώς και παράνομα σκευάσματα, που περιέχουν δραστικές ουσίες ιδιαίτερα τοξικές για τους ζώντες οργανισμούς και το περιβάλλον. Οι τρόποι χρήσης τους ποικίλουν: συνήθως, είτε παραγεμίζονται νεκρά ζώα με τα δηλητήρια (δηλητηρίαση πτωμάτων ζώων), είτε εμποτισμένα με δηλητήρια κομμάτια κρέατος αφήνονται εκτεθειμένα στην ύπαιθρο, είτε τέλος, αφήνονται εκτεθειμένες ειδικές υποδοχές παραφίνης (φόλες) που προστατεύουν την περιεχόμενη τοξική ουσία από τις κλιματικές συνθήκες και την τυχόν απόπλυση.

Η ανάγκη αντιμετώπισης του φαινομένου έχει καταστεί πλέον επιτακτική, δεδομένου ότι οι πληθυσμοί ορισμένων αρπακτικών ειδών, όπως το όρνιο, ο ασπροπάρης και ο χρυσαετός, έχουν μειωθεί δραματικά. Παράλληλα η χρήση των δηλητηριασμένων δολωμάτων έχει αρνητικές συνέπειες σε όσες προσπάθειες γίνονται τα τελευταία έτη για την αντιμετώπιση των απωλειών στη ζωική παραγωγή από την καφέ αρκούδα και τον λύκο, μέσω της επαναδιάδοσης παραδοσιακών αγροπεριβαλλοντικών μεθόδων και της ταυτόχρονης διατήρησης των ειδών αυτών.

Με αφορμή ένα σοβαρό περιστατικό μαζικής δηλητηρίασης αρπακτικών πτηνών στην περιοχή των Στενών του Νέστου τον Φεβρουάριο του 2012, το οποίο είχε ως αποτέλεσμα την εξόντωση του μεγαλύτερου μέρους της αποικίας των όρνων (της μεγαλύτερης στην ηπειρωτική Ελλάδα) και ολόκληρου του αναπαραγωγικού πληθυσμού του χρυσαετού στην περιοχή, ξεκίνησε μία συντονισμένη προσπάθεια

περιβαλλοντικών οργανώσεων και άλλων νομικών προσώπων[3] με τη δημιουργία μιας ειδικής Ομάδας Εργασίας Ενάντια στα Δηλητήρια για την καταπολέμηση του φαινομένου της χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων. Η εν λόγω ομάδα δράσης απευθύνθηκε στα Υπουργεία Περιβάλλοντος και Ενέργειας και Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και κατέθεσε προτάσεις για τη συμπλήρωση και βελτίωση της εθνικής νομοθεσίας, την ενδυνάμωση και δραστηριοποίηση των αρμόδιων υπηρεσιών, τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων στο πεδίο, την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των ομάδων-χρηστών της υπαίθρου και του κοινού γενικότερα κ.λπ. Η αρχική έλλειψη ανταπόκρισης της Διοίκησης οδήγησε στην υποβολή αναφοράς στον Συνήγορο του Πολίτη (ΣτΠ) και ενημέρωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, καθώς επρόκειτο για παράβαση των οδηγιών για τους οικοτόπους και τα άγρια πτηνά. Ο ΣτΠ έδωσε προτεραιότητα στην υπόθεση και ασχολήθηκε επί μακρόν συντάσσοντας, εν τέλει, αναλυτικό πόρισμα, ενώ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή άνοιξε δύο φακέλους EU-Pilot (3601/12/ENVI και 5388/13/ENVI), απηύθυνε προς την Ελλάδα προειδοποιητική επιστολή (27.9.2013) και εν συνεχεία αιτιολογημένη γνώμη δυνάμει του άρθρου 258 της συνθήκης για τη λειτουργία της Ε.Ε. (29.9.2016). Εν τέλει, τον Οκτώβριο του 2019 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έκλεισε την υπόθεση.

Μέσα σε αυτά τα οκτώ χρόνια, υπήρξαν κάποιες θετικές εξελίξεις σε νομικό και θεσμικό επίπεδο προς την κατεύθυνση της καταπολέμησης της χρήσης δηλητηρίων για την εξόντωση πληθυσμών άγριων θηλαστικών και πτηνών. Όμως πολλά μένουν ακόμη να γίνουν. Η συμμόρφωση της χώρας με τις υποχρεώσεις της, που απορρέουν από την ενωσιακή νομοθεσία, παραμένει, πάντως, εν αμφιβόλω.

2. ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

2.1. ΕΝΩΣΙΑΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Η ΟΔΗΓΙΑ 92/43/ΕΟΚ

Σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθ. 6 της Οδ. 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 21ης Μαΐου 1992 για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας *"Τα κράτη μέλη θεσπίζουν τα κατάλληλα μέτρα ώστε στις ειδικές ζώνες διατήρησης να αποφεύγεται η υποβάθμιση των φυσικών οικοτόπων και των οικοτόπων ειδών, καθώς και οι ενοχλήσεις που έχουν επιπτώσεις στα είδη, για τα οποία οι ζώνες έχουν ορισθεί, εφόσον οι ενοχλήσεις αυτές θα μπορούσαν να έχουν επιπτώσεις σημαντικές όσον αφορά τους στόχους της παρούσας οδηγίας."*

Με τη διάταξη αυτή επιβάλλεται στα κράτη μέλη μία γενική υποχρέωση προστασίας, που αποσκοπεί στην αποτροπή της υποβάθμισης και των ενοχλήσεων, που θα μπορούσαν να έχουν σημαντικές συνέπειες ως προς τους σκοπούς της οδηγίας. Τα κράτη μέλη οφείλουν να λάβουν όλα τα κατάλληλα μέτρα, που μπορεί εύλογα να

αναμένεται ότι θα λάβουν, για να εξασφαλίσουν ότι δεν θα προκύψει υποβάθμιση ή σοβαρή ενόχληση που συνεπάγεται επιπτώσεις στα είδη, καθώς και να αποκαθιστούν τις ζημίες που τυχόν προκαλούνται σε είδη προτεραιότητας εντός των ζωνών (ΕΖΔ και ΖΕΠ) στο ίδιο επίπεδο που υπήρχε πριν από την υποβάθμιση ή τη φθορά του οικοτόπου. Ειδικότερα, τα κράτη μέλη οφείλουν να δημιουργούν ένα πλήρες και κατάλληλο νομικό πλαίσιο και να εφαρμόζουν συγκεκριμένα, ειδικά και επαρκή μέτρα προστασίας.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρ. 12 "1. Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να θεσπισθεί ένα **καθεστώς αυστηρής προστασίας** των ζωικών ειδών που αναφέρονται στο σημείο α) του παραρτήματος IV,^[4] στην περιοχή φυσικής κατανομής τους, που να απαγορεύει: α) κάθε μορφή σύλληψης ή θανάτωσης, εκ προθέσεως, δειγμάτων αυτών των ειδών λαμβανομένων στη φύση· β) να παρενοχλούνται εκ προθέσεως τα εν λόγω είδη, ιδίως κατά την περίοδο αναπαραγωγής, την περίοδο κατά την οποία τα νεογνά εξαρτώνται από τη μητέρα, τη χειμερία νάρκη και τη μετανάστευση· γ) την εκ προθέσεως καταστροφή ή τη συλλογή των αυγών στο φυσικό περιβάλλον· δ) τη βλάβη ή καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής ή των τόπων ανάπαυσης.2. 3. Οι απαγορεύσεις που προβλέπονται στην παράγραφο 1 στοιχία α) και β) και στην παράγραφο 2 εφαρμόζονται σε όλα τα στάδια της ζωής των ζώων που αναφέρονται στο παρόν άρθρο. 4. Τα κράτη μέλη θεσπίζουν ένα σύστημα συνεχούς παρακολούθησης των τυχαίων συλλήψεων ή θανατώσεων των ειδών της πανίδας που απαριθμούνται στο σημείο α) του παραρτήματος IV. Βάσει των πληροφοριών που συγκεντρώνονται, τα κράτη μέλη αναλαμβάνουν τις απαιτούμενες περαιτέρω έρευνες ή μέτρα διατήρησης ώστε να διασφαλισθεί ότι οι τυχαίες συλλήψεις ή θανατώσεις δεν θα έχουν σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στα εν λόγω είδη."

Η πλήρης και αποτελεσματική εφαρμογή του άρθρου 12 απαιτεί αφενός τη θέσπιση ενός συνεκτικού νομικού πλαισίου, ήτοι τη λήψη ειδικών νομοθετικών, κανονιστικών ή διοικητικών μέτρων που θα απαγορεύουν αποτελεσματικά τις αναφερόμενες στην παρ. 1 δραστηριότητες και αφετέρου την εφαρμογή συγκεκριμένων μέτρων για την επιτόπια επιβολή των εν λόγω διατάξεων για την προστασία των ειδών του παρ. IV στοιχ. α).

Περαιτέρω, σύμφωνα με το αρθ. 15, όσον αφορά τη σύλληψη ή τη θανάτωση των ειδών άγριας πανίδας των απαριθμούμενων στο σημείο α) του παραρτήματος V,^[5] όταν εφαρμόζονται παρεκκλίσεις σύμφωνα με το άρθρο 16 για την λήψη δειγμάτων, τη σύλληψη ή τη θανάτωση των ειδών που απαριθμούνται στο σημείο α) του παραρτήματος IV,^[6] τα κράτη μέλη απαγορεύουν^[7] τη χρησιμοποίηση όλων των επιλεκτικών μέσων που είναι δυνατό να προκαλέσουν τοπικά την εξαφάνιση ή να διαταράξουν σοβαρά την ησυχία των πληθυσμών ενός είδους, ειδικότερα δε τη χρήση μέσων σύλληψης που απαριθμούνται στο στοιχείο α) του παραρτήματος VI, μεταξύ

των οποίων τα "Δηλητήρια ή δολώματα με δηλητήριο ή με αναισθητικό." Μόνο, δε, υπό τον όρο ότι δεν υφίσταται άλλη αποτελεσματική λύση και ότι η παρέκκλιση δεν παραβιάζει τη διατήρηση σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης[8] των πληθυσμών των συγκεκριμένων ειδών στην περιοχή της φυσικής κατανομής τους, τα κράτη μέλη μπορούν να παρεκκλίνουν από την εν λόγω απαγορευτική διάταξη για τους λόγους που αναφέρονται περιοριστικά στην παρ. 1 του αρθ. 16, μεταξύ των οποίων η προστασία της άγριας πανίδας και χλωρίδας και η διατήρηση των φυσικών οικοτόπων, η πρόληψη σοβαρών ζημιών ιδίως των καλλιεργειών, της κτηνοτροφίας των δασών κ.α, λόγοι δημόσιας υγείας κ.λπ. Είναι προφανές ότι η χρήση δηλητηρίων σε τέτοιες, όλως εξαιρετικές, περιπτώσεις, πρέπει να αποτελεί την ύστατη επιλογή, να γίνεται με τη μέγιστη φειδώ και προσοχή, και μόνο όταν τεκμηριώνεται χωρίς καμία αμφιβολία ότι όλες οι άλλες ενδεδειγμένες λύσεις δεν έχουν αποδώσει τα αναμενόμενα αποτελέσματα.[9]

Η ΟΔΗΓΙΑ 2009/147/ΕΚ

Σύμφωνα με το σημ. α) του άρθ. 5 της Οδ. 2009/147/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30ής Νοεμβρίου 2009 περί της διατηρήσεως των αγρίων πτηνών (κωδικοποιημένη έκδοση) [10] "*Με την επιφύλαξη των άρθρων 7 και 9, τα κράτη μέλη υιοθετούν τα αναγκαία μέτρα για να εγκαθιδρύσουν ένα γενικό καθεστώς προστασίας όλων των ειδών πτηνών που αναφέρονται στο άρθρο 1 [11] και περιλαμβάνουν ειδικότερα την απαγόρευση: α) του εκ προθέσεως φόνου ή συλλήψεως πτηνών με οιονδήποτε τρόπο*".

Η διάταξη αυτή διατυπώνεται με τον ίδιο τρόπο και δημιουργεί παρόμοιες υποχρεώσεις με εκείνες της παρ. 1 του άρθ. 12 της Οδ. 92/43/ΕΟΚ. Από αυτήν προκύπτει η απαίτηση εγκαθίδρυσης ενός γενικού καθεστώτος προστασίας των άγριων πτηνών -συνεπώς αντιμετώπισης του προβλήματος των δηλητηριασμένων δολωμάτων και αποτροπής του εκ προθέσεως φόνου άγριων πτηνών από τη χρήση τέτοιων δολωμάτων. Στα κράτη μέλη εναπόκειται, προφανώς, να αποφασίσουν ως προς την ακριβή μορφή και το ειδικότερο περιεχόμενο ενός τέτοιου συστήματος, το οποίο πρέπει, πάντως, να καλύπτει την υποχρέωση του σημ. α) του άρθ. 5 της Οδηγίας διασφαλίζοντας ένα σαφές και συνεκτικό πλαίσιο αυστηρής προστασίας με την εφαρμογή συγκεκριμένων, συντονισμένων και αλληλοσυνδεόμενων μέτρων προληπτικού χαρακτήρα για την αποτροπή των εκ προθέσεως φόνων άγριων πτηνών.

Σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθ. 8, "*Όσον αφορά τη θήρα, τη σύλληψη ή τη θανάτωση πτηνών στο πλαίσιο της παρούσας οδηγίας, τα κράτη μέλη απαγορεύουν τη χρήση οιονδήποτε μέσου, εγκαταστάσεων ή μεθόδων μαζικής ή όχι επιλεκτικής συλλήψεως ή θανατώσεως, ή που μπορεί να προκαλέσει τοπικά την εξαφάνιση ενός είδους, ιδιαίτερα εκείνων των μέσων που αναφέρονται στο παράρτημα IV στοιχείο α, μεταξύ των οποίων τα "... δηλητηριώδη ... δολώματα.*" Εξαίρεση προβλέπεται στο αρθ. 9,

εφόσον δεν υπάρχουν άλλες ικανοποιητικές λύσεις και μόνο για τους περιοριστικά αναφερόμενους λόγους της προστασίας της υγείας και δημόσιας ασφάλειας, της αεροπορικής ασφάλειας, της πρόληψης σοβαρών ζημιών στις καλλιέργειες, στα οικιακά ζώα κ.α., την προστασία της χλωρίδας και πανίδας κ.λπ. Προφανώς και στην περίπτωση των άγριων πτηνών, η επίκληση των εξαιρέσεων πρέπει να γίνεται με τη μέγιστη δυνατή φειδώ και προσοχή και μόνο όταν έχει τεκμηριωθεί επαρκώς ότι καμία άλλη λιγότερο επαχθής λύση δεν μπορεί να αποδώσει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση.[\[12\]](#)

Η ΟΔΗΓΙΑ 2009/128/ΕΚ

Καθώς, δε, μεγάλο μέρος των χρησιμοποιούμενων δηλητηριασμένων δολωμάτων παρασκευάζονται με τη χρήση γεωργικών φαρμάκων, τα προεκτεθέντα πρέπει, να ιδωθούν υπό το πρίσμα του άρθ. 12 της Οδ. 2009/128/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21^{ης} Οκτωβρίου 2009 σχετικά με την κοινή θέση του Συμβουλίου που αφορά τον καθορισμό πλαισίου κοινοτικής δράσης με σκοπό την επίτευξη ορθολογικής χρήσης των γεωργικών φαρμάκων, σύμφωνα με το οποίο "Λαμβάνοντας δεόντως υπόψη τις αναγκαίες απαιτήσεις υγιεινής, δημόσιας υγείας και βιοποικιλότητας, ή τα αποτελέσματα των σχετικών εκτιμήσεων κινδύνου, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να **ελαχιστοποιείται** ή να **απαγορεύεται** η χρήση γεωργικών φαρμάκων σε συγκεκριμένες περιοχές. Λαμβάνονται τα κατάλληλα μέτρα διαχείρισης κινδύνων και εξετάζεται κατά προτεραιότητα η χρήση φυτοπροστατευτικών προϊόντων **χαμηλού κινδύνου**, όπως αυτά προσδιορίζονται στον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1107/2009, καθώς και η εφαρμογή μέτρων **βιολογικού ελέγχου**. Αυτές οι συγκεκριμένες περιοχές είναι: α) β) προστατευόμενες περιοχές όπως ορίζονται στην οδηγία 2000/60/ΕΚ ή σε άλλες περιοχές που έχουν χαρακτηριστεί για τους σκοπούς της λήψης των αναγκαίων μέτρων διατήρησης σύμφωνα με τις διατάξεις της **οδηγίας 79/409/ΕΟΚ και της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ**. γ) ...".

Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΒΕΡΝΗΣ

Με τον ν. 1335/1983 (ΦΕΚ Α΄ 32/14.03.1983) κυρώθηκε η Διεθνής Σύμβαση για τη Διατήρηση της Άγριας Ζωής και του Φυσικού Περιβάλλοντος της Ευρώπης (Σύμβαση της Βέρνης, 1979). Για τα είδη της άγριας πανίδας για τα οποία τα συμβαλλόμενα μέρη πρέπει να μεριμνούν για τη λήψη μέτρων με τα οποία θα εξασφαλίζεται η ειδική διατήρηση αυτών, τα οποία περιλαμβάνονται στο παράρτημα II (Είδη πανίδας υπό αυστηρή προστασία) καθώς και για εκείνα υπό προστασία με δυνατότητα εκμετάλλευσης, στα οποία αναφέρεται το άρθρο 7 (παράρτημα III-Είδη πανίδας υπό προστασία), απαγορεύεται σε κάθε περίπτωση η χρήση μη επιλεκτικών μέσων θανάτωσης καθώς και μέσων τα οποία ενδέχεται να προκαλέσουν την τοπική εξαφάνιση ή να διαταράξουν σοβαρά την ησυχία των πληθυσμών ενός είδους,

ειδικότερα δε των μέσων που απαριθμούνται στο Παρ. IV (άρθ. 8). Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται τα δηλητήρια και τα δηλητηριώδη ή ηρεμιστικά δολώματα. Κατ' εξαίρεση, ωστόσο, στο αρθ. 9 προβλέπεται η δυνατότητα εφαρμογής μη επιλεκτικών μέσων σύλληψης ή θανάτωσης (άρα και δηλητηρίων) εφόσον δεν υπάρχει άλλη ικανοποιητική λύση και με την προϋπόθεση ότι δεν βλάπτεται η επιβίωση του συγκεκριμένου πληθυσμού,[\[13\]](#) στις ρητά αναφερόμενες περιπτώσεις, μεταξύ των οποίων η διατήρηση της χλωρίδας και της πανίδας, η πρόληψη σημαντικών ζημιών στην καλλιέργεια, την κτηνοτροφία κ.α., η δημόσια υγεία και ασφάλεια κ.λπ. Τα συμβαλλόμενα μέρη υποβάλλουν στη Διαρκή Επιτροπή[\[14\]](#) έκθεση επί των πραγματοποιηθεισών παρεκκλίσεων ανά διετία.

2.2. Η ΕΘΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Όπως μόλις αναφέρθηκε, η Σύμβαση της Βέρνης ενσωματώθηκε στο εθνικό δίκαιο με το ν. 1335/1983, και ως εκ τούτου ισχύουν και στη χώρα μας οι διατάξεις που απαγορεύουν τα μη επιλεκτικά μέσα θανάτωσης. Περαιτέρω, με την ενσωμάτωση της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ με την κ.υ.α. 33318/3028/11.12.1998 (ΦΕΚ Β' 1289/28.12.1998) (άρθρ. 11 α. και 13 παρ. 3), όπως τροποποιήθηκε, κυρίως, με την κ.υ.α. 14849/853/Ε103/04.04.2008 (ΦΕΚ Β' 645/11.04.2008), προβλέφθηκε η απαγόρευση μη επιλεκτικών μέτρων θανάτωσης, όπως είναι η χρήση δηλητηρίων ή δολωμάτων με δηλητήριο ή με αναισθητικό. Οι παραβάτες των διατάξεων τιμωρούνται, σύμφωνα με το άρθ. 19 της κ.υ.α. 33318/3028/11.12.1998, με τις ποινικές και διοικητικές κυρώσεις που προβλέπονται στα άρθ. 28, 29 και 30 του ν. 1650/1986 (ΦΕΚ Α' 160/16.10.1986), ως αυτά ισχύουν. Εντούτοις, στο άρθρ. 14 προβλέπεται ότι, κατόπιν έκδοσης υ.α., είναι δυνατόν να επιτρέπεται παρέκκλιση από τις διατάξεις των άρθρων 11 και 13, με τον όρο αφενός ότι δεν θα κινδυνεύσει ο πληθυσμός των ειδών και αφετέρου ότι δεν μπορεί να ληφθεί άλλο πρόσφορο μέτρο[\[15\]](#).

Αντίστοιχα, με την ενσωμάτωση στο εθνικό δίκαιο της Οδ. 2009/147/ΕΚ (κωδ. Οδ. 79/409/ΕΟΚ) για τα άγρια πτηνά με την κ.υ.α. 37338/1807/2010 (ΦΕΚ Β' 1495/06.09.10), όπως τροποποιήθηκε με την κ.υ.α. 8353/276/Ε103/23.02.2012 (ΦΕΚ Β' 415/23.02.12), προβλέφθηκε στο άρθ. 8 παρ. 1 ότι κατά τη θήρα, σύλληψη ή θανάτωση πτηνών, απαγορεύεται η χρήση μέσων ή μεθόδων μη επιλεκτικής σύλληψης ή θανάτωσης, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και τα δηλητηριασμένα δολώματα. Η παράβαση των διατάξεων, σύμφωνα με το άρθρ. 11 της κ.υ.α., οδηγεί σε επιβολή προστίμου, το οποίο ανέρχεται από 100 έως 300 ευρώ (παρ. 2.α.γ), ενώ ποινικά προβλέπεται ότι οι παραβάτες θα τιμωρούνται με φυλάκιση έως ένα χρόνο και χρηματική ποινή (παρ. 2.β.γ). Παράλληλα, ισχύουν και οι κυρώσεις των άρθ. 28, 29 και 30 του ν. 1650/1986. Μολαταύτα, σύμφωνα με το αρθρ. 9, εφ' όσον δεν βρεθούν άλλες ικανοποιητικές λύσεις και εάν υφίστανται σοβαροί λόγοι, κατόπιν της έκδοσης σχετικών υ.α., δύναται να μην εφαρμοστούν οι ανωτέρω διατάξεις[\[16\]](#). Είναι αξιοεπισημάνσης ότι τα άρθ. 5Z, 5H, 5Θ της κ.υ.α. υπ' αριθ. 37338/1807/2010, τα οποία

προστέθηκαν με το άρθρ. 2 της κ.υ.α. υπ' αριθ. Η.Π. 8353/276/Ε103/23.02.12, αφορούν, αντίστοιχα, τη λήψη μέτρων κατά της χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων, την εκπόνηση σχεδίων φύλαξης και σχεδίων ενημέρωσης για τις ΖΕΠ και τις διαχειριστικές δράσεις για είδη χαρακτηρισμού εντός των ΖΕΠ. Αναφέρουμε στο σημείο αυτό τις διατάξεις του άρθρ. 5Ζ: "Άρθρο 5Ζ-Μέτρα κατά της χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων. 1. Οι κατά τόπο αρμόδιες δασικές υπηρεσίες της Αποκεντρωμένης Διοίκησης μεριμνούν με ενημερωτικές εκστρατείες και με τακτικούς επιτόπιους ελέγχους για τον εντοπισμό της χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων ιδίως σε ΖΕΠ με είδη χαρακτηρισμού μεγάλα αρπακτικά πτηνά[\[17\]](#)... 2. Οι ανωτέρω υπηρεσίες μεριμνούν για την προώθηση νομίμων μεθόδων ελέγχου σαρκοφάγων θηλαστικών σύμφωνα με τις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας σχετικά με την θανάτωση ατόμων, για την τοποθέτηση περιφράξεων και λοιπών σχετικών εγκαταστάσεων, καθώς και για την προώθηση της φύλαξης παραγωγικών ζώων με ελληνικούς ποιμενικούς σκύλους."

Προγενέστερα, με το αρθ. 7 παρ. 1 εδ. ε) της υ.α. 414985/1985 (ΦΕΚ Β' 757 /18.12.1985), με την οποία συμμορφώθηκε η ελληνική έννομη τάξη προς την Οδ. 79/409/ΕΟΚ προ της κωδικοποίησής της, απαγορεύθηκε η χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων για τη θήρα άγριων ειδών πτηνοπανίδας (άρθρ. 7 εδ. ε.). Επίσης, με το άρθρ. 11 της ανωτέρω υ.α. καταργήθηκε, ευθέως, το αρθ. 261 του Δασικού Κώδικα, μόνο όμως ως προς τη θήρα πτηνών[\[18\]](#). Επίσης, καταργήθηκαν και τα άρθρα 258 και 257 του Δασικού Κώδικα περί θήρευσης επιβλαβών ειδών, και πάλι όσον αφορά τα πτηνά[\[19\]](#). Επισημαίνεται ότι, από το αρθ. 1 της ανωτέρω υ.α. και κατ' αντιστοιχίαν της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ, συνάγεται ότι οι γενικές προβλέψεις αυτής αφορούν, ανεξαιρέτως, όλα τα πτηνά και όχι μόνον όσα αναφέρονται στα σχετικά παραρτήματα.

Με το π.δ. 67/1981 (ΦΕΚ Α' 23/30.01.1981) «Περί προστασίας της αυτοφυούς Χλωρίδος και Άγριας Πανίδος και καθορισμού διαδικασίας συντονισμού και Ελέγχου της Ερεύνης επ' αυτών», όπως διορθώθηκε με το ΦΕΚ Α' 43/18.02.1981 και τροποποιήθηκε με το π.δ. 256/1987, προβλέφθηκαν αυστηρότερα μέτρα προστασίας για τα είδη της αυτοφυούς χλωρίδας και άγριας πανίδας. Έτσι στο αρθ. 9 ορίζεται: «Απαγορεύεται δια την καταπολέμησιν των εκάστοτε καθοριζομένων επιβλαβών ειδών, η χρησιμοποίησις τοξικών ουσιών και εν γένει δηλητηριωδών ουσιών, όσον **αύται** θέτουν εις κίνδυνον τα προστατευόμενα είδη άγριας πανίδος και αυτοφυούς χλωρίδος». Επιπλέον στο αρθ. 252 παρ. 5 του Δασικού Κώδικα ορίζεται ότι: «Απαγορεύεται η τοποθέτησις και η χρήσις παγίδων, δηλητηρίων, δικτύων, βρόχων, ιξού ειδικών καθρεπτών, αγκίστρων και παντός είδους ελκυστικών φώτων ή οργάνων ή άλλων αναλόγων μέσων, σκοπόν έχόντων την θανάτωσιν, σύλληψιν ή νάρκωσιν, εν γένει αγρίων θηλαστικών και πτηνών, ως και η εμπορία, κατασκευή και η εκ του εξωτερικού εισαγωγή των οργάνων τούτων».

Το παράδοξο είναι ότι με την υ.α. **74257/2036/16.06.1993 (ΦΕΚ Β΄ 420/14.06.93) επετράπη η χρήση** παγίδων ή δηλητηρίων κυανιούχου καλίου, από ειδικό συνεργείο με την επίβλεψη δασικού οργάνου ύστερα από απόφαση του νομάρχη, για την εξόντωση «επιβλαβών» ειδών (θηλαστικών και πτηνών), αυτών, δηλαδή που κρίνεται ότι βλάπτουν την κτηνοτροφία και τη γεωργία[20]. Η εν λόγω υ.α. δεν προκύπτει να έχει ακυρωθεί ή καταργηθεί. Εντούτοις, στις εξουσιοδοτικές διατάξεις της αναφέρονται το αρθ. 3 της υ.α. 414985/1985 (ΦΕΚ Β΄ 757/18.12.1985), αλλά και τα αρθ. 261 παρ. γ) περ. 6 και 257 παρ. 5 του Δασικού Κώδικα, τα οποία για τα πτηνά είχαν σαφώς καταργηθεί με την υ.α. 414985/1985 (αρθ. 11), όπως και το π.δ. 67/1981 το οποίο, επίσης, είχε απαγορεύσει την αδιάκριτη χρήση δηλητηρίων για την καταπολέμηση επιβλαβών ειδών. Εκ των ανωτέρω, καθίσταται σαφές ότι η συγκεκριμένη υ.α. του 1993 πάσχει, καθώς έρχεται σε αντίθεση τόσο με τις διατάξεις ενσωμάτωσης της Οδ. 79/409/ΕΟΚ, όσο και με το π.δ. 67/81. Σε κάθε περίπτωση, έχουμε τη γνώμη ότι για την εφαρμογή της εν λόγω υ.α. θα έπρεπε να έχουν εκπονηθεί μελέτες, ώστε να διασφαλίζεται όχι μόνο ότι τα συγκεκριμένα είδη είναι πράγματι επιβλαβή, αλλά και ότι από την εφαρμογή αυτής δεν θα υπάρξουν καταστρεπτικές επιπτώσεις σε άλλα είδη πανίδας, γεγονός εξαιρετικά δύσκολο, όταν χρησιμοποιούνται ως μέσο μαζικής θανάτωσης τα δηλητήρια.

Πρέπει να τονισθεί ότι το ΣτΕ (Ε΄ Τμ.), ως προς τη δυνατότητα εξόντωσης επιβλαβών ειδών, με την υπ΄ αριθμ. 366/1993 απόφαση ακύρωσε την υ.α. 79579/3109/16.7.1992 (ΦΕΚ Β΄ 508 /06.08.1992), περί ρυθμίσεων της θήρας για το κυνηγετικό έτος 1992-1993, με την οποία είχε δοθεί η δυνατότητα θήρευσης επιβλαβών θηραμάτων, διότι δεν είχαν προηγηθεί οι κατάλληλες μελέτες για τη κατάσταση των πληθυσμών των ειδών: «... Οίκοθεν νοείται ότι ανάλογος ειδική και τεκμηριωμένη επιστημονική μελέτη δέον να συντάσσεται και προκειμένου περί του χαρακτηρισμού ορισμένων θηραμάτων ως επιβλαβών ως και του καθορισμού των μεθόδων και προϋποθέσεων καταπολέμησης αυτών. Η έκθεσις αυτή δέον να διαλαμβάνη πλήρη στοιχεία ιδία περί του μεγέθους των απειλουμένων ζημιών, της αδυναμίας εξευρέσεως άλλης ικανοποιητικής λύσεως προς αντιμετώπιση των και της δυνατότητας επιβιώσεων των πληθυσμών των «επιβλαβών» ειδών ώστε να διασφαλίζεται πλήρως η τήρησις των υπό της συμβάσεως της Βέρνης και της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ τιθεμένων όρων και περιορισμών»[21].

Από την ανάλυση των ανωτέρω προκύπτει ότι η χρήση δηλητηρίων επιτρέπεται, κατ' εξαίρεση, με συγκεκριμένη μεθοδολογία και κατόπιν της έκδοσης των απαιτούμενων διοικητικών πράξεων, για την καταπολέμηση επιβλαβών θηραμάτων. Η έννοια, δε, του «επιβλαβούς» θηράματος πρέπει να τεκμηριώνεται βάσει συγκεκριμένων μελετών. Σε κάθε αντίθετη περίπτωση, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η πρακτική αυτή είναι, προφανώς, παράνομη και διώκεται.

Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή του παρόντος άρθρου, η πρακτική της χρήσης των

δηλητηριασμένων δολωμάτων πλήττει όχι μόνο τα άγρια ζώα, αλλά και τα ζώα συντροφιάς. Ειδικότερα, κατά το αρθ. 1 του ν. 4039/2012 (ΦΕΚ Α΄ 15/02.02.12), ως τροποποιήθηκε και ισχύει, στα ζώα συντροφιάς συγκαταλέγεται κάθε ζώο, που συντηρείται ή προορίζεται να συντηρηθεί από τον άνθρωπο. Ως ζώα συντροφιάς θεωρούνται και οι σκύλοι, που χρησιμοποιούνται για το κυνήγι, τη φύλαξη ποιμνίων, τη φύλαξη χώρων κ.λπ. Εντούτοις, παρακάτω, στο αρθ. 16 παρ. α, του ως άνω νόμου, ορίζεται ότι απαγορεύεται ο βασανισμός, η κακοποίηση, η κακή και βάνουση μεταχείριση οποιοδήποτε είδους ζώου, καθώς και οποιαδήποτε πράξη βίας κατ' αυτού, όπως ιδίως η δηλητηρίαση, το κρέμασμα, ο πνιγμός, το κάψιμο, η σύνθλιψη και ο ακρωτηριασμός. Οι παραβάτες τιμωρούνται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή από πέντε χιλιάδες (5.000) έως δεκαπέντε χιλιάδες (15.000) ευρώ (αρθ. 20 παρ. 2 του ν. 4039/2012)[22]. Οι διοικητικές κυρώσεις που προβλέπονται σύμφωνα με τις τροποποιήσεις που έγιναν με το αρθ. 17α του ν. 4235/2014 (ΦΕΚ Α΄ 4235/11.02.2014), προβλέπουν πρόστιμο 30.000 ευρώ. Από τη διατύπωση της εν λόγω διάταξης δεν φαίνεται ότι αυτή περιορίζεται μόνο στον τομέα των ζώων συντροφιάς, αλλά συνάγεται ότι μπορεί να εφαρμοσθεί και σε οποιοδήποτε είδος ζώου, επομένως και στα ζώα της άγριας πανίδας.

Ποινικές κυρώσεις για τη θανάτωση άγριων ειδών προβλέπονται στο γενικότερο νομικό πλαίσιο για την προστασία του περιβάλλοντος και στο ειδικότερο για την προστασία της άγριας πανίδας. Ειδικότερα, σύμφωνα με το αρθ. 3 περ. στ. του ν. 4042/2012 (ΦΕΚ Α΄ 24 /13.02.12), η θανάτωση, ο αφανισμός, η κατοχή ή η σύλληψη προστατευόμενων ειδών της άγριας χλωρίδας ή πανίδας τιμωρούνται σύμφωνα με το άρθρο 28 του ν. 1650/1986, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 7 του ν. 4042/12. Στο ίδιο άρθρο παραπέμπουν, όπως προαναφέρθηκε, και οι κ.υ.α. ενσωμάτωσης των οδηγιών. Ιδίως, η κ.υ.α. 37338/1807/2010 (ΦΕΚ Β΄ 1495 /06.09.10) πέραν της παραπομπής στις διατάξεις του ν. 1650/1986, προβλέπει, ως αναγράφεται ανωτέρω, και φυλάκιση μέχρι ενός έτους. Επίσης, με βάση τον Δασικό Κώδικα και συγκεκριμένα σύμφωνα με το άρθ. 287 παρ. 17, οι παραβάτες των διατάξεων του άρθ. 252 παρ. 5 τιμωρούνται με φυλάκιση μέχρι 2 ετών και με χρηματική ποινή ή με μια εκ των ποινών, εάν το περιστατικό οφείλεται σε αμέλεια. Στην υ.α. 168599/1495/2018 (ΦΕΚ Β΄ 3793/3.9.18) (άρθ. 5 Γ.2.), η οποία αναλύεται αμέσως κατωτέρω, προβλέπεται ότι η παράνομη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων αποτελεί ποινικό αδίκημα και ως τέτοιο τιμωρείται από το νόμο με πρόστιμα και φυλάκιση. Έτσι, μετά τον εντοπισμό ενός περιστατικού δηλητηρίασης, είναι υποχρεωτικό να ακολουθήσει επίσημη καταγγελία και έρευνα για το έγκλημα[23]. Από τη σύγκριση των διατάξεων για την επιβολή ποινών σε περιπτώσεις χρήσης δηλητηρίων κατά της άγριας ζωής και των αντίστοιχων διατάξεων για τα ζώα συντροφιάς, διαπιστώνεται ότι στον ν. 1650/1986 οι ποινές δεν είναι σαφώς προσδιορισμένες όσον αφορά τον αφανισμό άγριας πανίδας με παράνομα μέσα.

ΤΟΠΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ ΔΡΑΣΗΣ

Μετά την ευρεία κινητοποίηση των περιβαλλοντικών οργανώσεων, την αποστολή αιτιολογημένης γνώμης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την εμπλοκή του Συνηγόρου του Πολίτη, ο Υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας εξέδωσε την υπ' αριθμ. 168599/1495/2018 Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ Β' 3793 /03.09.18), η οποία προβλέπει τη σύνταξη Τοπικών Σχεδίων Δράσης για την καταπολέμηση της παράνομης χρήσης των δηλητηριασμένων δολωμάτων κατά της άγριας ζωής. Σύμφωνα με το άρθρ. 1: *«Σκοπός των Τοπικών Σχεδίων Δράσης είναι ο καθορισμός σε ετήσια βάση, των απαραίτητων διαδικασιών για την αξιολόγηση του μεγέθους του προβλήματος της παράνομης χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων, η λήψη των κατάλληλων σε κάθε περίπτωση μέτρων για την εξάλειψη του φαινομένου, η βελτίωση της συνεργασίας και αποτελεσματικότητας των εμπλεκόμενων υπηρεσιών και λοιπών φορέων και ο επιχειρησιακός τους συντονισμός για την αποτελεσματική διαχείριση περιστατικών δηλητηριάσεων σε τοπικό επίπεδο»*. Περιοχές στις οποίες θα εφαρμοστούν τα Τοπικά Σχέδια Δράσης (ΤΣΔ), κατόπιν καθορισμού τους από την αρμόδια Δασική Υπηρεσία, είναι αυτές στις οποίες σημειώνονται κρούσματα παράνομης χρήσης δολωμάτων ή περιστατικά εκτεταμένων δηλητηριάσεων ή όταν κρίνεται ότι αποτελούν δύναμι περιοχές υψηλού κινδύνου από πλευράς κινδύνου απωλειών στη βιοποικιλότητα των προστατευόμενων ειδών. Στα κεφάλαια που ακολουθούν θα γίνει αναλυτική αναφορά στις προβλέψεις των άρθρων της εν λόγω υ.α.

Είναι αναγκαίο να επισημανθεί ότι η συγκεκριμένη υ.α. καθώς αφορά αναμφισβήτητα θέματα αρμοδιοτήτων και του ΥΠΕΝ και του ΥΠΑΤ, όπως θα αναδειχθεί κατωτέρω, θα έπρεπε να είχε εκδοθεί ως κ.υ.α., ώστε να υπάρχει ευθεία αρμοδιότητα και δέσμευση των υπηρεσιών και των δύο υπουργείων. Επίσης, μέχρι σήμερα, δεν έχουν ακόμα υλοποιηθεί ΤΣΔ, με αποτέλεσμα όλες οι ανωτέρω προβλέψεις να μην μπορούν να τύχουν εφαρμογής. Εντούτοις, οφείλουμε να επισημάνουμε ότι παρέχεται πλέον ένα σαφές πλαίσιο για τη διαχείριση των συγκεκριμένων περιστατικών, ακόμα και αν δεν είναι δεσμευτικό προ της υλοποίησης των εν λόγω σχεδίων.

Εκ των ανωτέρω προκύπτει το συμπέρασμα ότι η θεσμική αντιμετώπιση του ζητήματος δεν θα έπρεπε να εστιάζει στη δημιουργία τοπικών σχεδίων, τα οποία λόγω οργανωτικών δυσλειτουργιών της διοίκησης αλλά και εξαιτίας πολλών άλλων παραμέτρων, είναι πιθανό να μην εκπονηθούν. Αντίθετα, κρίνεται ως αναγκαία η εκπόνηση και εφαρμογή ενός Εθνικού Σχεδίου Δράσης κατά της χρήσης των δηλητηριασμένων δολωμάτων, το οποίο θα θέτει τις γενικές κατευθύνσεις και θα καθορίζει τα πρωτόκολλα δράσης, τα οποία οι αρμόδιες υπηρεσίες οφείλουν να ακολουθήσουν στις περιπτώσεις εμφάνισης κρουσμάτων δηλητηρίασης της άγριας ζωής.

ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΘΟΛΟΓΙΚΗ ΧΡΗΣΗ ΦΥΤΟΦΑΡΜΑΚΩΝ

Η μελέτη των διατάξεων που αφορούν στη χρήση των φυτοφαρμάκων, κρίνεται

αναγκαία στο πλαίσιο του παρόντος άρθρου, δεδομένου ότι, όπως αναλύθηκε και στην εισαγωγή, η κατασκευή των δηλητηριασμένων δολωμάτων πραγματοποιείται με τη χρήση φυτοφαρμάκων. Από σχετικά έγγραφα του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (ΥΠΑΑΤ) προκύπτει ότι σε πολλές περιπτώσεις, τα φυτοφάρμακα που χρησιμοποιούνται έχουν αυξημένες δόσεις δραστικών ουσιών και εισάγονται παράνομα στη χώρα μας [24].

Για τη νόμιμη χρήση των φυτοφαρμάκων έχει θεσπισθεί η υποχρεωτική συνταγογράφηση, με το άρθρ. 35 του ν. 4036/2012 (ΦΕΚ Α΄ 8 /27.01.12), ως ισχύει. Ο νόμος αυτός ενσωμάτωσε την Οδηγία 2009/128/ΕΚ για την ορθολογική χρήση των φυτοφαρμάκων. Συγκεκριμένα, με το άρθρ. 36 αυτού θεσπίστηκε ο κατάλογος εγκεκριμένων γεωργικών φαρμάκων για τους επαγγελματίες χρήστες και καθορίστηκε η διαδικασία χορήγησης αυτών των φαρμάκων από τον εγκεκριμένο γεωπόνο - πωλητή. Με την υ.α. υπ΄ αριθ. 9497/104760/20.8.2014 (ΦΕΚ Β΄ 2310 /28.08.14), όπως αυτή τροποποιήθηκε με την υ.α. 8670/83089/2017 (ΦΕΚ Β΄ 2724 /03.08.17, ρυθμίστηκαν όλα τα θέματα σχετικά με τη συνταγογράφηση των γεωργικών φαρμάκων όπως ο τύπος, το περιεχόμενο και ο τρόπος χορήγησης της συνταγής. Ακολούθως, με την υ.α. 9519/105300/21.08.2014 (ΦΕΚ Β΄ 3396 /17.12.14) προβλέφθηκαν και οι τρόποι χορήγησης άδειας διάθεσης στην αγορά σε σκευάσματα φυτοπροστατευτικών προϊόντων για ερασιτεχνική χρήση. Η παράνομη χρήση φυτοφαρμάκων τιμωρείται με τις κυρώσεις των αρθρ. 9 και 10 του ν. 4036/2012, ως ισχύει.

Είναι σημαντικό, επίσης, ότι στο άρθρ. 19 της κ.υ.α. υπ΄ αριθ. 8197/90920/01.08.2013 «*Θέσπιση Εθνικού Σχεδίου Δράσης με στόχο την εφαρμογή της Οδηγίας 2009/128/ΕΚ και την προστασία του ανθρώπου και του περιβάλλοντος*» (ΦΕΚ Β΄ 1883 /01.08.13), όπως αυτή τροποποιήθηκε με την υ.α. 6669/79087/2015 (ΦΕΚ Β΄ 1582 /28.07.15), προβλέφθηκαν οι διαδικασίες ενημέρωσης του κοινού για τα δηλητηριασμένα δολώματα με φυτοπροστατευτικά προϊόντα και αντιμετώπισής τους. Συγκεκριμένα, ορίζονται τα εξής: «*Για την ενημέρωση του κοινού σχετικά με τα δηλητηριασμένα δολώματα με φυτοπροστατευτικά προϊόντα, η οποία επιφέρει θανατώσεις ζωικών ειδών και μπορεί να επιδράσει αρνητικά και να επιμολύνει τα οικοσυστήματα στα οποία εντοπίζεται, καθώς και σχετικά με την αντιμετώπισή τους, το Υπουργείο Παραγωγικής Ανασυγκρότησης, Περιβάλλοντος και Ενέργειας σε συνεργασία με το Μπενάκειο Φυτοπαθολογικό Ινστιτούτο αναρτά ειδική ιστοσελίδα στο διαδίκτυο, στην οποία: α) περιέχονται ειδικά πρωτόκολλα για τη συλλογή και διαχείριση των δηλητηριασμένων δολωμάτων με φυτοπροστατευτικά προϊόντα, β) καταγράφονται τα κρούσματα δηλητηρίασης άγριων ζώων από δηλητηριασμένα δολώματα με φυτοπροστατευτικά προϊόντα, γ) αναγράφονται συστάσεις για την αντιμετώπιση δηλητηριάσεων ζώων από φυτοπροστατευτικά προϊόντα και δ) παρέχεται η δυνατότητα σε κάθε ενδιαφερόμενο να αναφέρει εγγράφως περιστατικά δηλητηρίασης οικόσιτων και άγριων ζώων που υπέπεσαν στην αντίληψή του*». Στο

κεφάλαιο VI της κ.υ.α. θεσπίζονται ειδικά μέτρα για τη μείωση της χρήσης των γεωργικών φαρμάκων ή των κινδύνων τους σε ειδικές περιοχές, κυρίως με την κατάρτιση ειδικών σχεδίων φυτοπροστασίας από τις Περιφερειακές Ενότητες.

Ακολούθως, το ΥΠΑΑΤ, με την εγκύκλιο 2967/33905/13.03.2014, εξέδωσε Οδηγίες για Πρώτες Βοήθειες σε ζώα με δηλητηρίαση από γεωργικά φάρμακα και Οδηγίες Διαχείρισης των δηλητηριασμένων δολωμάτων. Δεδομένης της έξαρσης κρουσμάτων λύσσας όλες οι δράσεις καθορίστηκαν με βάση τις σχετικές προβλέψεις για τον περιορισμό της ασθένειας.

Από τις προαναφερόμενες δράσεις που πραγματοποίησε το ΥΠΑΑΤ για την αντιμετώπιση των περιστατικών θανάτωσης ζώων από δηλητηριασμένα δολώματα με φυτοφάρμακα, ορίστηκε ένα συγκεκριμένο πρωτόκολλο διαχείρισής τους. Είναι αξιοσημείωτο ότι η υ.α. περί των Τοπικών Σχεδίων Δράσης βασίζεται (άρθρ. 5 Γ1) σε όσα προβλέπονται για τη διαχείριση περιστατικών δηλητηρίασης με την ανωτέρω εγκύκλιο.

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΝΕΚΡΟΥ ΔΗΛΗΤΗΡΙΑΣΜΕΝΟΥ ΖΩΟΥ

Τα πτώματα των νεκρών δηλητηριασμένων άγριων ζώων, επί πολλά έτη και λόγω της έλλειψης σχετικών πρωτοκόλλων δράσης, θάβονταν στο χώρο που απεβίωσαν. Από τις διατάξεις του Κανονισμού 1069/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, περί υγειονομικών κανόνων για ζωικά υποπροϊόντα και παράγωγα προϊόντα που δεν προορίζονται για κατανάλωση από τον άνθρωπο, εξαιρούνται τα άγρια ζώα, επομένως δεν μπορούν να εφαρμοσθούν στις εξεταζόμενες περιπτώσεις. Επίσης, όπως προκύπτει και από την υ.α. 236/47755/2014 (ΦΕΚ Β΄ 916/11.04.14), τα προγράμματα διαχείρισης νεκρών ζώων αφορούν μόνο τα άγρια ζώα για τα οποία υπάρχει υπόνοια μόλυνσης από νόσο, που μπορεί να μεταφερθεί στον άνθρωπο. Με το ν. 4351/2015 (ΦΕΚ Α΄ 164 /04.12.15) το ΥΠΑΑΤ έθεσε σε εφαρμογή το Εθνικό Πρόγραμμα Συλλογής και Διαχείρισης νεκρών ζώων (ΕΠΣΥΔ) προκειμένου να διασφαλισθεί η προστασία της δημόσιας υγείας, της υγείας των ζώων και του περιβάλλοντος.

Ωστόσο, το προαναφερόμενο πλαίσιο, παρουσιάζει κενά, καθώς, όπως έχει προαναφερθεί, όταν ευρίσκεται νεκρό άγριο ζώο στην ύπαιθρο, εξαιτίας των κρουσμάτων λύσσας, αυτό πρέπει να αντιμετωπιστεί, σε κάθε περίπτωση, ως λυσσύποπτο. Ειδικότερα, εφόσον υπάρχει υποψία περιστατικού λύσσας τότε, σύμφωνα με το αρθ. 8 περ. β. β. iv. της υ.α. 1604/45066/2012 (ΦΕΚ Β΄ 1273 /11.04.12), είναι υποχρεωτική η ασφαλής διάθεση των νεκρών ή θανατωμένων ζώων σε εγκεκριμένη μονάδα επεξεργασίας υποπροϊόντων, αφού έχει προηγηθεί δειγματοληψία [25]. Με δεδομένη την ισχύ των μέτρων για την αντιμετώπιση των κρουσμάτων λυσσύποπτων ζώων και εφόσον έχει καθοριστεί με τις οδηγίες του ΥΠΑΑΤ ότι όλα τα νεκρά ζώα στην ύπαιθρο θα αντιμετωπίζονται ως λυσσύποπτα, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η

διάθεση του πτώματος θα πραγματοποιείται στην πλησιέστερη εγκεκριμένη μονάδα επεξεργασίας ζωικών υποπροϊόντων.

Συγκεκριμένα, το ΥΠΑΑΤ προσπαθώντας να αντιμετωπίσει τα ζητήματα των νομοθετικών κενών και της δυσχερούς διαφορετικής διαχείρισης των περιστατικών της λύσσας αφενός και της δηλητηρίασης αφετέρου, εξέδωσε, ως προαναφέρθηκε, τις οδηγίες για τη Διαχείριση Ευρεθέντων Δηλητηριασμένων Δολωμάτων με γεωργικά φάρμακα[26]. Στις εν λόγω οδηγίες αναφέρεται ότι, αν ανευρεθεί πτώμα νεκρού θηλαστικού ζώου, απαγορεύεται οποιαδήποτε επαφή με το νεκρό ζώο και επιβάλλεται η ενημέρωση των αρμοδίων υπηρεσιών (Κτηνιατρικής, Δασικής και Δήμου) προκειμένου να εκτιμήσουν την κατάσταση και να δώσουν τις απαιτούμενες οδηγίες σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 331/10301/25.01.2013 ΚΥΑ «Πρόγραμμα Επιτήρησης και Καταπολέμησης της Λύσσας στην Ελλάδα». Επίσης τονίζεται, ότι κάθε θηλαστικό ζώο κατοικίδιο ή της άγριας πανίδας που ανευρίσκεται νεκρό, συλλέγεται για εργαστηριακή εξέταση για τη λύσσα στα πλαίσια της παθητικής επιτήρησης και αυτή η διαδικασία θα ακολουθείται και για κάθε νεκρό θηλαστικό του οποίου ο θάνατος πιθανολογείται ότι προήλθε από δηλητηριασμένο δόλωμα[27].

Ένα μέρος των ανωτέρω διαδικασιών, στο πλαίσιο των ΤΣΔ και συγκεκριμένα σύμφωνα με το άρθρ.5 Α.3 της υ.α. 168599/1495/2018, ορίζεται, πλέον και νομοθετικά. Έτσι, κατόπιν καταγγελίας στην Αστυνομία ή στην αρμόδια Δασική Υπηρεσία, το πτώμα αποστέλλεται στην Κτηνιατρική Υπηρεσία, η οποία οφείλει να συντηρήσει το δείγμα και να το στείλει για τοξικολογικό έλεγχο στο Κέντρο Κτηνιατρικών Ιδρυμάτων Αθηνών. Τα Αγροτικά Κτηνιατρεία οφείλουν να διαθέτουν τον απαραίτητο εξοπλισμό για τη συντήρηση των δειγμάτων, ενώ η λήψη δειγμάτων και η προσκόμισή τους στα αγροτικά κτηνιατρεία πραγματοποιείται με την τήρηση των προβλεπόμενων διαδικασιών και τη λήψη των απαραίτητων μέτρων βιοασφάλειας (αρθρ. 5 Γ.1).

ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΙ ΔΙΩΞΗ

Αρμόδια υπηρεσία για τον έλεγχο και τη δίωξη των αδικημάτων κατά της άγριας ζωής, όπως συνάγεται από τις διατάξεις του Δασικού Κώδικα, είναι η Δασική Υπηρεσία. Επίσης, στο αρθ. 36 παρ. 2 του ν. 1845/1989 (ΦΕΚ Α' 102 /26.04.89), ως ισχύει, αναφέρεται, μεταξύ άλλων ότι οι Δασικές Υπηρεσίες είναι αρμόδιες για την προστασία της πανίδας και των βιοτόπων, για την εποπτεία για την τήρηση των περιθώρων κανόνων, για τη φύλαξη και την άσκηση ελέγχου στις κυνηγετικές περιοχές, τη φύλαξη των καταφυγίων άγριας ζωής και των εκτροφείων θηραμάτων κ.λπ. Περαιτέρω, αξίζει να σημειωθεί ότι με το αρθρ. 21 του ν. 3938/2011 (ΦΕΚ Α' 61 /31.03.11) καταργήθηκε η Αγροφυλακή και οι αρμοδιότητες αυτής μεταφέρθηκαν στο ΥΠΕΚΑ (νυν ΥΠΕΝ)[28]. Δηλαδή, εκ των ανωτέρω προκύπτει ότι οι Δασικές Υπηρεσίες είναι αρμόδιες για αδικήματα που τελούνται όχι μόνο εντός δασικών εκτάσεων, αλλά

και εντός αγροτικών περιοχών. Επίσης, στην υ.α. 8353/276/Ε103/2012 (ΦΕΚ Β΄ 415 /23.02.12) αρθρ. 5 Ζ προβλέπεται: «Οι Δασικές Υπηρεσίες οφείλουν να μεριμνούν για την ενημέρωση του κοινού και για τον εντοπισμό της χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων εντός ΖΕΠ». Πρέπει, επίσης να αναφερθεί ότι, σύμφωνα με την υπ' αριθμ.: 2967/33905/13.03.14 εγκύκλιο του ΥΠΑΑΤ: «Η αναφορά περιστατικών δηλητηρίασης οικόσιτων και άγριων ζώων που υποπίπτουν στην αντίληψη κάθε ενδιαφερόμενου πρέπει να γίνεται στις κατά τόπους αρμόδιες αστυνομικές αρχές ή στα δασαρχεία»[\[29\]](#).

Στην υ.α. 168599/1495/2018, αρθρ. 5 Β.1, αναφέρεται ότι εξαιτίας των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του πεδίου και του τρόπου με τον οποίο λαμβάνει χώρα η πρακτική της παράνομης χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων, καθίσταται πολύ δύσκολη και εξαιρετικά απίθανη τη σύλληψη του δράστη επ' αυτοφώρω. Η παρουσία των αρμόδιων υπηρεσιών στην ύπαιθρο και η συστηματική φύλαξη κρίνεται ότι λειτουργούν αποτρεπτικά και προληπτικά, καθώς αποθαρρύνουν τους επίδοξους δράστες να προβούν στην εκτέλεση της αξιόποινης αυτής πράξης. Επίσης, δεδομένου ότι θεωρείται αντικειμενικά αδύνατη η εκτενής κάλυψη των δυνητικά πληττόμενων περιοχών για τον εντοπισμό των δηλητηριασμένων δολωμάτων, οι αρμόδιες υπηρεσίες και οι εμπλεκόμενοι φορείς, πρέπει να επικεντρώνουν την παρουσία τους στις πλέον ευπαθείς περιοχές «hot-spots», δηλαδή σε όσες έχουν καταγραφεί περιστατικά σύγκρουσης συμφερόντων και εμφάνισης δηλητηριάσεων στο πρόσφατο παρελθόν (π.χ. εντός βοσκοτόπων, κυνηγότοπων, κοντά σε μελίτσια κ.ά.). Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται σε περάσματα άγριας ζωής και ποτίστρες, καθώς και περιοχές, στις οποίες οι συγκρούσεις μεταξύ άγριας ζωής και χρηστών γης μπορεί να οδηγήσουν στη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων.

Κατά το άρθρ. 5 Β.2. της ανωτέρω υ.α., για τον συντονισμό των διαδικασιών ελέγχου θα πρέπει για την περιοχή αναφοράς του Τοπικού Σχεδίου Δράσης να ακολουθούνται, εν συντομία, τα εξής βήματα: α) Στις Δασικές Υπηρεσίες επιλέγεται μια ομάδα υπαλλήλων/δασοφυλάκων, οι οποίοι θα είναι επιφορτισμένοι με την αντιμετώπιση του προβλήματος των δηλητηριασμένων δολωμάτων. Οι υπάλληλοι θα πρέπει να έχουν παρακολουθήσει ειδικά σεμινάρια κατάρτισης, β) Σχεδιάζονται και διενεργούνται περιπολίες, σε εβδομαδιαία βάση, σύμφωνα με το πρωτόκολλο που ορίζεται και εγκρίνεται από κάθε Δασική Υπηρεσία, γ) Αξιοποιείται και υποστηρίζεται η λειτουργία Ειδικής Ομάδας Ανίχνευσης Δηλητηριασμένων Δολωμάτων (Ε.Ο.Α.Δ.Δ.), αποτελούμενη από εκπαιδευμένους σκύλους και συνοδούς αυτών και διενεργούνται κοινές περιπολίες, δ) Αξιοποιείται η δυνατότητα κοινών περιπόλων με τους Ιδιωτικούς Φύλακες Θήρας των Κυνηγετικών Οργανώσεων.

Η πρώτη υπηρεσία που οφείλει να ενεργοποιηθεί είναι η Δασική, η οποία ενημερώνει τις αντίστοιχες αρμόδιες αρχές και τον οικείο ΟΤΑ. Κάθε ενέργεια που ακολουθεί πρέπει να είναι σε συντονισμό με τις τοπικές Κτηνιατρικές ή και Γεωργικές Υπηρεσίες.

Η διαχείριση των περιστατικών πραγματοποιείται βάση ενός πρωτοκόλλου δράσης για τη διαχείριση των δηλητηριασμένων δολωμάτων ή/και ζώων. Το πρωτόκολλο βασίζεται στην αριθμ. 2967/33905/13-3-2014 εγκύκλιο του ΥΠΑΑΤ και παρέχει οδηγίες για τη διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί σε κάθε περίπτωση διαχείρισης ενός περιστατικού δηλητηρίασης (αρθ. 5 Γ.1). Η επίσημη καταγγελία, σύμφωνα με το άρθρ. 5 Γ.2. πρέπει να υποβληθεί στην Αστυνομία ή στη Δασική Υπηρεσία[30]. Τέλος, τονίζεται η ανάγκη βέλτιστης συνεργασίας μεταξύ της Δασικής και Κτηνιατρικής Υπηρεσίας με την Αστυνομία και την Εισαγγελία.

Ο έλεγχος και η δίωξη των αδικημάτων στην ύπαιθρο είναι εξαιρετικά δύσκολη, λόγω των μεγάλων εκτάσεων που πρέπει να επιτηρούνται, και της έλλειψης κατάλληλης υλικοτεχνικής υποδομής, αλλά και του απαιτούμενου προσωπικού, ιδίως, στις δασικές υπηρεσίες. Η αύξηση των περιπολιών, η χρησιμοποίηση τεχνολογικών μέσων για την αστυνόμευση (πχ. drones, εγκατάσταση κάμερας κλπ), η εδραίωση μεικτών κλιμακίων ελέγχου (πχ. δασικών υπαλλήλων, θηροφυλακής, Δ/σεων Αγροτικής Οικονομίας της Περιφέρειας και της Ε.Ο.Α.Δ.Δ.) θα συμβάλουν στον κατά το δυνατόν μεγαλύτερο περιορισμό του φαινομένου.

Κατά τη διάρκεια των συσκέψεων που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της διαμεσολάβησης του Συνηγόρου του Πολίτη για την επίλυση των ζητημάτων, παρατηρήθηκε ότι υπήρχε έλλειψη κατανόησης, μεταξύ των εκπροσώπων των υπηρεσιών, των αρμοδιοτήτων και του αντικειμένου κάθε υπηρεσίας. Επίσης, τονίζεται ότι για την μετέπειτα επιτυχή εξέλιξη του επίμαχου θέματος, είναι αναγκαία η βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ των εκπροσώπων της διοίκησης και πιθανά λοιπών φορέων που εμπλέκονται.

Τέλος, επισημαίνεται ότι οι δράσεις που έχουν αναπτυχθεί κατά των δηλητηριασμένων δολωμάτων έχουν ολοκληρωθεί μόνο μέσα από προγράμματα LIFE, τα οποία όμως δεν υλοποιούνται, κυρίως, από τη διοίκηση, αλλά από φορείς[31]. Ωστόσο, το γεγονός αυτό δεν υποκαθιστά τις υποχρεώσεις της διοίκησης, ούτε και την αναγκαιότητα μιας εδραιωμένης και συστηματικής αντιμετώπισης του φαινομένου από το κράτος.

3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την ανάλυση του νομικού και θεσμικού πλαισίου καθώς και από την προσπάθεια κατανόησης του φαινομένου, που επιχειρήθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, προκύπτουν, κυρίως, τα ακόλουθα συμπεράσματα:

- Τόσο από τις διατάξεις του ενωσιακού όσο και από αυτές του εθνικού δικαίου, απαγορεύεται με ρητό τρόπο η χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων κατά της άγριας πανίδας. Μόνο κατ' εξαίρεση είναι δυνατή η χρήση τους, υπό αυστηρά

περιοριστικές προϋποθέσεις, κατόπιν της έκδοσης των απαιτούμενων υπουργικών αποφάσεων και αφού έχουν διεξαχθεί οι απαιτούμενες μελέτες, στις οποίες είναι απαραίτητο να διαπιστώνεται ότι υπάρχει άμεσος κίνδυνος, κυρίως, για τη γεωργία και την κτηνοτροφία.

- Πρόσφατα, η εθνική νομοθεσία με την υ.α. περί των Τοπικών Σχεδίων Δράσης (ΤΣΔ), εμπλουτίστηκε με διατάξεις αναγκαίες για την προστασία των ειδών της άγριας πανίδας από τη χρήση δηλητηρίων. Ωστόσο, μέχρι σήμερα δεν προκύπτει να έχει καταρτισθεί κάποιο ΤΣΔ και άρα οι προβλέψεις της σχετικής υ.α. παραμένουν ακόμη ανεφάρμοστες.
- Η χρήση δηλητηρίων κατά της άγριας ζωής έχει διαπιστωθεί ότι αφορά σχεδόν το σύνολο της επικράτειας. Η χωρική εξειδίκευση των ΤΣΔ, η αναγκαιότητα έκδοσης νεότερων υ.α. για την εφαρμογή τους και η εκπόνηση πρωτοκόλλων ανά περιοχή, στην οποία εμφανίζεται σχετικό πρόβλημα, άρα διαπιστώνεται και η αναγκαιότητα σύνταξης και εφαρμογής, είναι σαφές ότι θα δημιουργήσουν περαιτέρω καθυστερήσεις στην αντιμετώπιση της εν λόγω παραβατικής συμπεριφοράς. Περαιτέρω, η εναπόθεση της απόφασης κατάρτισης των ΤΣΔ στη διακριτική ευχέρεια της διοίκησης, η οποία συχνά αντιμετωπίζει σοβαρές οργανωτικές δυσλειτουργίες, είναι πολύ πιθανό να οδηγήσει στην παράλειψη σύνταξής τους. Ειδικότερα, οι Δασικές Υπηρεσίες, οι οποίες, σύμφωνα με την υ.α. των ΤΣΔ, έχουν αναλάβει την εκκίνηση των διαδικασιών και τη σύνταξή τους, είναι συχνά υποστελεχωμένες ως προς το κατάλληλα εξειδικευμένο προσωπικό. Σε κάθε περίπτωση, το γεγονός της δημιουργίας διαφορετικών πρωτοκόλλων δράσης ανά δασαρχείο κρίνεται προβληματικό στην εφαρμογή του, ενώ, αντίθετα, απαιτείται ενιαία αντιμετώπιση του ζητήματος σε επίπεδο επικράτειας.
- Επιπλέον, δεν πρέπει να αποκλείεται το γεγονός ότι περιοχές οι οποίες, σήμερα, δεν παρουσιάζουν πρόβλημα και άρα δεν παρίσταται η ανάγκη εκπόνησης ΤΣΔ, δεν θα παρουσιάσουν τέτοιο στο μέλλον. Σε αυτή την περίπτωση οι αρμόδιες αρχές θα βρεθούν προ απροόπτου, χωρίς να διαθέτουν τα απαιτούμενα πρωτόκολλα για την αντιμετώπιση της εν λόγω παράνομης δράσης.
- Ο νόμος για τα ζώα συντροφιάς προβλέπει πολύ αυστηρές χρηματικές ποινές και διοικητικά πρόστιμα για πράξεις βίας κατά των ζώων, όπως είναι η δηλητηρίαση.
- Αντίθετα, οι διατάξεις του ν. 1650/1986, οι σχετικές με τις διοικητικές ή ποινικές κυρώσεις, δεν περιλαμβάνουν σαφώς προσδιορισμένες κυρώσεις για τον αφανισμό ατόμων ή πληθυσμών ειδών της άγριας πανίδας με παράνομα μέσα (ο νόμος είναι προσανατολισμένος και εφαρμόζεται κυρίως για τα περιστατικά ρύπανσης και υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος). Το αντίστοιχο ισχύει και με τις οικείες διατάξεις του δασικού κώδικα.
- Εν τοις πράγμασι υφίσταται μεγάλη δυσκολία ελέγχου του συνόλου της υπαίθρου, ενώ η έλλειψη προσωπικού στις δασικές υπηρεσίες και η ανεπάρκεια

των υλικοτεχνικών υποδομών δυσχεραίνουν, προφανώς, το έργο τους.**4.**
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ως σημαντικότερες προτάσεις, με βάση τα συμπεράσματα αλλά και κατόπιν της παρατήρησης των νομικών και θεσμικών κενών και των διοικητικών δυσλειτουργιών, καταγράφονται οι κάτωθι:

- Στην όλως εξαιρετική περίπτωση εφαρμογής των δηλητηρίων για τον περιορισμό καταστρεπτικών συνεπειών από την άγρια ζωή, θα πρέπει όχι μόνο να εξετάζεται εάν τα είδη στα οποία θα εφαρμοστεί είναι όντως «επιβλαβή», αλλά και να διασφαλίζεται ότι δεν θα υπάρξουν καταστρεπτικές επιπτώσεις σε άλλα είδη πανίδας, γεγονός, το οποίο κρίνεται εξαιρετικά δύσκολο δεδομένης της μεγάλης επικινδυνότητας των ουσιών αυτών.
- Είναι κρίσιμο να εκπονηθεί Εθνικό Σχέδιο Δράσης, προκειμένου αφενός να υπάρξει ενιαία αντιμετώπιση του ζητήματος και αφετέρου να είναι εφαρμόσιμες οι προβλέψεις (πρωτόκολλα - διαδικασίες - αρμοδιότητες υπηρεσιών) σε όλη τη χώρα, χωρίς την ανάγκη έκδοσης περαιτέρω διοικητικών πράξεων. Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης πρέπει να εκδοθεί με κ.υ.α. και όχι με υ.α. (όπως ατυχώς συμβαίνει με τα ΤΣΔ), ώστε να είναι δυνατή η άμεση εμπλοκή των υπηρεσιών του ΥΠΑΑΤ στις προβλεπόμενες διαδικασίες.
- Σε κάθε περίπτωση απαιτείται να εφαρμοστούν όσα προβλέπονται για τις ΖΕΠ με τις κ.υ.α. υπ' αριθ. 37338/1807/2010 και Η.Π. 8353/276/Ε103/23.02.12, σε σχέση με τις δράσεις που πρέπει να αναλάβουν οι αρμόδιες υπηρεσίες στο πεδίο για τον περιορισμό του φαινομένου. Έτσι, η διοίκηση πρέπει να επιταχύνει την εφαρμογή στο ακέραιο όλων των σχετικών διατάξεων που προβλέπονται στα άρθρα 5Ζ, Η και Θ της πρώτης ως άνω κ.υ.α., όπως έχει τροποποιηθεί με τη δεύτερη και ισχύει. Υπενθυμίζεται ότι, όσα προβλέπονται σε αυτές, αφορούν υποχρεώσεις που έχει αναλάβει η χώρα μας στο πλαίσιο εφαρμογής της Οδ. 79/409/ΕΟΚ (κωδ. Οδ. 2009/147/ΕΚ) για τα άγρια πτηνά.
- Το ζήτημα της δηλητηρίασης άγριων ζώων δεν πρέπει να εξετάζεται ξεχωριστά από εκείνο της δηλητηρίασης ζώων συντροφιάς, επομένως όσα μέτρα και αν ληφθούν δυνάμει του ενωσιακού και εθνικού δικαίου για την προστασία της άγριας πανίδας, δεν θα επιλύσουν πλήρως το πρόβλημα. Στη φύση δεν υπάρχουν στεγανά και άρα η δηλητηρίαση ζώων συντροφιάς, ακόμα και εκτός περιοχών προστασίας οικοτόπων, ειδών κ.λπ., θέτει σε κίνδυνο τα σαρκοφάγα ή πτωματοφάγα άγρια ζώα.
- Σύμφωνα με όσα αναλύθηκαν και δεδομένου ότι το συγκεκριμένο αδίκημα έχει λάβει μεγάλες διαστάσεις, θα έπρεπε να τυγχάνει ενιαίας αντιμετώπισης (άγρια ζώα-ζώα συντροφιάς) τόσο από την άποψη των προβλεπόμενων ποινών όσο και των διοικητικών κυρώσεων, καθώς οι σχετικές διατάξεις για τα ζώα συντροφιάς αφενός είναι σαφείς και συγκεκριμένες και αφετέρου ο βαθμός αυστηρότητάς τους κρίνεται ότι αρμόζει περισσότερο στη σοβαρότητα και

την απαξία του εξεταζόμενου αδικήματος.

- Αντίστοιχη πρόβλεψη θα μπορούσε να συμπεριληφθεί, πιθανά σε ένα Εθνικό Σχέδιο Δράσης, για τις διοικητικές κυρώσεις που θα προβλέπονται.
- Εκ του γεγονότος ότι παρατηρείται μεγάλη αδυναμία ελέγχου του αδικήματος στην ύπαιθρο, είναι αναγκαίο οι αρμόδιες υπηρεσίες να επανδρωθούν με το απαιτούμενο προσωπικό και να εξασφαλισθεί ο απαιτούμενος υλικοτεχνικός εξοπλισμός, συμπεριλαμβανομένων μέσων νέας τεχνολογίας, τα οποία θα διευκολύνουν και θα καταστήσουν αποτελεσματικότερο το έργο τους.
- Επειδή έχει διαπιστωθεί ότι πολλά από τα φυτοφάρμακα που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή των δολωμάτων, εισάγονται παράνομα στην χώρα μας, είναι αναγκαίο να εντατικοποιηθούν οι έλεγχοι στα τελωνεία, σε συνεργασία με τις αρμόδιες Διευθύνσεις Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής (ΔΑΟΚ) των Περιφερειών.
- Σχετικά με τη διαχείριση των νεκρών από δηλητηρίαση ζώων, πρέπει να προβλεφθεί με σαφή διάταξη ότι αυτά πρέπει να καταλήγουν σε μονάδες επεξεργασίας ζωικών υποπροϊόντων, ώστε να μην υπάρχει η πιθανότητα ρύπανσης του περιβάλλοντος εκ των δηλητηριωδών ουσιών ή κατανάλωσης των νεκρών ατόμων από άλλα πτωματοφάγα είδη.
- Επίσης, είναι απαραίτητη η δημιουργία περισσότερων τοξικολογικών εργαστηρίων στην χώρα, καθώς προκύπτει ότι όλα τα δείγματα μεταφέρονται για ανάλυση στο Κέντρο Κτηνιατρικών Ιδρυμάτων Αθηνών, γεγονός που αυξάνει τα κόστη μεταφοράς και δημιουργεί μεγάλες καθυστερήσεις ως προς την εξαγωγή των αποτελεσμάτων.
- Για τη συγκέντρωση δεδομένων ανά περιοχή και για την καταγραφή της έντασης του φαινομένου, είναι χρήσιμο να δημιουργηθεί στο ΥΠΕΝ ηλεκτρονική βάση, στην οποία υποχρεωτικά θα καταχωρούνται όλα τα περιστατικά από τις αρμόδιες υπηρεσίες. Επίσης, τόσο το ΥΠΕΝ, όσο και το ΥΠΑΑΤ, πρέπει να αναλάβουν μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων να παράσχουν την κατάλληλη εκπαίδευση στους υπαλλήλους των εμπλεκόμενων υπηρεσιών.
- Στο ίδιο πλαίσιο, με στόχο τόσο την εκπαίδευση όσο και την καλλιέργεια ορθής νοοτροπίας των τοπικών κοινωνιών για τον σεβασμό της άγριας ζωής, είναι εξαιρετικά σημαντικό να πραγματοποιηθούν οι κατάλληλες ενημερωτικές δράσεις.
- Τέλος, είναι αναγκαία η στενή συνεργασία μεταξύ των εμπλεκόμενων υπηρεσιών και η βελτίωση της συνέργειας μεταξύ των εκπροσώπων της διοίκησης και των λοιπών φορέων που εμπλέκονται στις διαδικασίες ελέγχου και περιορισμού της συγκεκριμένης παραβατικής συμπεριφοράς.-

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Συνήγορος του Πολίτη (2016), Πόρισμα «Θανάτωση άγριων ζώων από την παράνομη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων», Αθήνα,
<https://www.synigoros.gr/resources/docs/170124-porisma.pdf>.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2016) Αιτιολογημένη γνώμη 2013/4154 C(2016)6201 final.

Κορμπέτη Μ. & Πολίτης Γ. (2012) Προτάσεις περιβαλλοντικών οργανώσεων και φορέων για την αντιμετώπιση της παράνομης χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων στην Ελλάδα. Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Ελληνική εταιρεία Προστασίας της Φύσης, WWF Ελλάς, Ανιμα, Αρκτούρος, Καλλιστώ και Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης.

Ντεμίρη, Κ. & Saravia, V. (2016) Η κατάσταση της παράνομης χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων στην Ελλάδα. 2012-2015. Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Αθήνα, σελ. 41,

https://www.callisto.gr/sites/www.callisto.gr/files/downloads/greek_ngos_against_poison_baits_dec.2016.pdf .

Πολίτης Γ. (2012) Δράσεις για την αντιμετώπιση της χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων, Η Φύση, Οκτ.-Νοε.-Δεκ., σελ. 21.

Πολίτης Γ. (2013) Εξελίξεις στο θέμα της χρήσης δηλητηριασμένων δολωμάτων, Η Φύση, Ιαν.-Φεβ.-Μαρτ., σελ. 49.-

[1] Για παράδειγμα, θήρευση του λαγού από την αλεπού.

[2] Προβάτων, κατσικιών, αγελάδων κ.λπ.

[3] ANIMA, ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ, Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Καλλιστώ, WWF Ελλάς και Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης, και με την ενεργό δράση στο πεδίο των Φορέων Διαχείρισης Δέλτα Νέστου, Βιστωνίδας, Ισμαρίδας και Οροσειράς Ροδόπης στα πρώτα στάδια της προσπάθειας.

[4] ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV-ΖΩΙΚΑ ΚΑΙ ΦΥΤΙΚΑ ΕΙΔΗ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΠΟΥ ΑΠΑΙΤΟΥΝ ΑΥΣΤΗΡΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ, α) ΖΩΑ.

[5] ΖΩΙΚΑ ΚΑΙ ΦΥΤΙΚΑ ΕΙΔΗ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ Η ΣΥΛΛΗΨΗ ΣΤΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ Η ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΥΠΟΚΕΙΝΤΑΙ, ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΩΣ, ΣΕ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ.

[6] Βλ. το κείμενο της οδηγίας στην αγγλική γλώσσα: "*Article 15- In respect of the capture or killing of species of wild fauna listed in Annex V (a) **and** in cases where, in accordance with Article 16, derogations are applied to the taking, capture or killing of species listed in Annex IV (a), Member States shall prohibit...*»

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:01992L0043-20130701&from=EN>

καθώς και στη γαλλική: «*Article 15-Pour la capture ou la mise à mort des espèces de faune sauvage énumérées à l'annexe V point a) **et** dans les cas où, conformément à l'article 16, des dérogations sont appliquées pour le prélèvement, la capture ou la mise à mort des espèces énumérées à l'annexe IV point a), les États membres interdisent ...*»

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/HTML/?uri=CELEX:31992L0043&from=EN>

[7] Σύμφωνα με το προοίμιο, "ότι, ως συμπλήρωμα της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ, είναι σκόπιμο να προβλεφθεί ένα γενικό σύστημα προστασίας για ορισμένα είδη χλωρίδας και πανίδας· ότι θα πρέπει να προβλεφθούν μέτρα διαχείρισης για ορισμένα είδη, εφόσον αυτό δικαιολογείται από την κατάσταση διατήρησής τους, συμπεριλαμβανομένης της απαγόρευσης ορισμένων τρόπων σύλληψης ή θανάτωσης, και να προβλεφθεί παράλληλα η δυνατότητα παρεκκλίσεων υπό ορισμένες προϋποθέσεις."

[8] Σύμφωνα με το σημείο θ) του άρθ. 1, " «κατάσταση διατήρησης ενός είδους»: το αποτέλεσμα του συνόλου των παραγόντων που, επιδρώντας στο οικείο είδος, είναι δυνατόν, να αλλοιώσουν μακροπρόθεσμα την κατανομή και το μέγεθος των πληθυσμών του στο αναφερόμενο στο άρθρο 2 έδαφος. Η «κατάσταση της διατήρησης» κρίνεται ως «ικανοποιητική» όταν:— τα δεδομένα τα σχετικά με την πορεία των πληθυσμών του οικείου είδους δείχνουν ότι το είδος αυτό εξακολουθεί και μπορεί να εξακολουθεί μακροπρόθεσμα να αποτελεί ένα ζωτικό στοιχείο των φυσικών οικοτόπων στους οποίους ανήκει και — η περιοχή της φυσικής κατανομής του είδους αυτού δεν φθίνει ούτε υπάρχει κίνδυνος να μειωθεί κατά το προβλεπτό μέλλον και — υπάρχει και θα συνεχίσει πιθανόν να υπάρχει ένας οικότοπος σε επαρκή έκταση ώστε οι πληθυσμοί του να διατηρηθούν μακροπρόθεσμα."

[9] Είναι χαρακτηριστικό ότι τα κράτη μέλη υποχρεούνται να αποστέλλουν στην

Επιτροπή ανά διετία μία έκθεση για τις παρεκκλίσεις που παραχωρήθηκαν δυνάμει της παρ. 1, η δε Επιτροπή ανακοινώνει τη γνώμη της εντός δωδεκαμήνου.

[10] Κατήργησε την Οδ. 79/409/ΕΟΚ.

[11] Άρθρο 1 "1. Η παρούσα οδηγία αφορά τη διατήρηση όλων των ειδών πτηνών που ζουν εκ φύσεως σε άγρια κατάσταση στο ευρωπαϊκό έδαφος των κρατών μελών στο οποίο εφαρμόζεται η συνθήκη. Έχει αντικείμενο την προστασία, τη διαχείριση και τη ρύθμιση των ειδών αυτών και κανονίζει την εκμετάλλευσή τους. 2. Η παρούσα οδηγία εφαρμόζεται στα πτηνά, τα αυγά τις φωλιές και τους οικοτόπους τους."

[12] Όπως αναφέρεται στο προοίμιο, "(11) Τα μέσα, οι εγκαταστάσεις ή οι μέθοδοι συλλήψεως ή μαζικής και όχι επιλεκτικής θανατώσεως, καθώς και η καταδίωξη με ορισμένα μέσα μεταφοράς, πρέπει να απαγορευθούν λόγω της υπερβολικής πίεσεως που ασκούν ή δύνανται να ασκούν στο επίπεδο του πληθυσμού των σχετικών ειδών. (12) Λόγω της σημασίας που έχουν ορισμένες ειδικές καταστάσεις είναι σκόπιμο να προβλεφθεί η δυνατότητα, υπό ορισμένες συνθήκες, παρεκκλίσεως υποκειμένης στην επίβλεψη της Επιτροπής."

[13] Για την ταυτότητα του λόγου, θα πρέπει να θεωρείται ότι αυτό ισχύει και για τους πληθυσμούς όλων των ειδών πανίδας του Παραρτήματος (οι οποίοι ενδέχεται να υποστούν βλάβη από την εφαρμογή της παρέκκλισης της εφαρμογής δηλητηρίων και δηλητηριωδών δολωμάτων).

[14] Η Διαρκής Επιτροπή (Comité permanent) είναι επιφορτισμένη με την παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης (αρθ. 13-15).

[15] Βλ. ανωτέρω την ανάλυση της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ.

[16] Βλ. ανωτέρω ανάλυση της οδηγίας 79/409/ΕΟΚ (κωδ. 2009/147/ΕΚ).

[17] Δηλαδή τα είδη όρνιο (*Gyps fulvus*), άσπροπάρης (*Neophron percnopterus*), μαυρόγυπας (*Aegyptus monachus*), γυπαετός (*Gypaetus barbatus*), χρυσαετός (*Aquila chrysaetos*) και τσίφτης (*Milvus migrans*).

[18] Το εν λόγω άρθρο (παρ. γ περ. 6) του ΝΔ 86/69 προέβλεπε τα εξής: «Από 11ης Μαρτίου και μέχρις ενάρξεως της κυνηγετικής περιόδου επιτρέπεται η διά δηλητηρίου καταπολέμησης των επιβλαβών θηραμάτων, μερίμνη και ευθύνη των κυνηγετικών συλλόγων και άνευ χρήσεως κυνηγετικών όπλων, η σύλληψις εις τας φωλεάς των νεογνών και νεοσσών αυτών, ως και η καταστροφή των φωλεών των... Κατά την διάρκειαν της κυνηγετικής περιόδου η χρήσις παγίδων και δηλητηρίων επιτρέπεται μόνον κατόπιν αποφάσεως του Υπουργού Γεωργίας».

[19] Συγκεκριμένα με τα ανωτέρω άρθρα του Δασικού Κώδικα προβλέπεται η δυνατότητα θήρευσης επιβλαβών ειδών, καθώς και χορήγησης αμοιβής για την καταπολέμηση αυτών, κατόπιν απόφασης του Υπουργού Γεωργίας.

[20] Στην εν λόγω υ.α. ως επιβλαβή ορίζονται τα εξής θηλαστικά: η αλεπού, το πετροκούναβο και ο λύκος, ενώ ως επιβλαβή πουλιά θεωρήθηκαν η κουρούνα, η κάργα, η καρακάξα, το ψαρόνι και το σπουργίτι.

[21] Παρόμοια θεώρηση περί της αναγκαιότητας διεξαγωγής αναλυτικών μελετών για την κατάσταση των ειδών, πριν τον καθορισμό των επί μέρους λεπτομερειών και της χρονική διάρκειας της κυνηγετικής περιόδου, ακολούθησαν και οι υπ' αριθμ.: 1174/94, 2932/98 και 324/99 αποφάσεις του ΣτΕ.

[22] Στις μεταβατικές διατάξεις επισημαίνεται ότι δεν θίγονται άλλες διατάξεις νόμων ή διεθνών συμβάσεων, που κυρώθηκαν με νόμο και προβλέπουν μεγαλύτερη προστασία σε οποιοδήποτε είδος ζώου. Επίσης, δε θίγονται οι διατάξεις του νόμου «περί θήρας» Ν.Δ. 86/1969, όπως αυτός εκάστοτε ισχύει και οι κανονιστικές αυτού διατάξεις.

[23] Όπως προκύπτει από τις «Προτάσεις Προτάσεις για τη βελτίωση του υφιστάμενου νομικού πλαισίου που διέπει τα δηλητηριασμένα δολώματα» που κατατέθηκε προς τις αρμόδιες υπηρεσίες από την «Ομάδα Εργασίας Ενάντια στα δηλητήρια» προκύπτει ότι υπάρχει «αναποτελεσματική εφαρμογή του νόμου που συχνά σχετίζεται με την ανεπαρκή παρακολούθηση και εποπτεία των κρουσμάτων δηλητηρίασης και την αδυναμία ή άρνηση διενέργειας προανακριτικών πράξεων κατά τα ρητώς οριζόμενα στο νόμο (βλ. Εγκυκλίου Εισαγγελέα Αρείου Πάγου 8/2013 και 1/2009), καταμαρτυρά την αδιαφορία των επίσημων αρχών για την ολοσχερή πάταξη του φαινομένου, ενώ στο επίπεδο της ελληνικής κοινωνίας, ιδιαίτερα στην υπαίθρο, παρά το αξιόποιο της πράξης, συχνά δεν αντιμετωπίζεται η παράνομη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων ως έγκλημα κατά της πανίδας και του περιβάλλοντος. Αυτό πιθανότατα οφείλεται στην απουσία επαρκούς γνώσης για τις δυσμενείς επιπτώσεις που έχει αυτή η πρακτική τόσο στη βιοποικιλότητα όσο και στη δημόσια υγεία. Οφείλεται επίσης και σε μια ευρεία κοινωνική συναίνεση ότι η μέθοδος των δηλητηριασμένων δολωμάτων είναι η πλέον αποτελεσματική για τον έλεγχο των ζημιόγων ζώων». Προτάσεις για τη βελτίωση του υφιστάμενου νομικού πλαισίου που διέπει τα δηλητηριασμένα δολώματα, Ομάδα Εργασίας Ενάντια στα Δηλητήρια, Τεχνική αναφορά για τη δράση C1 του προγράμματος, LIFE+ “Η Επιστροφή του Ασπροπάρη”, LIFE10 NAT/BG/000152.

[24] «Θανάτωση άγριων ζώων από την παράνομη χρήση δηλητηριασμένων δολωμάτων», Πόρισμα Συνηγόρου του Πολίτη, Νοέμβριος 2016, <https://www.synigoros.gr/resources/docs/170124-porisma.pdf>.

[25] Το πρωτόκολλο διαχείρισης των νεκρών θηλαστικών ζώων τα οποία είναι λυσσώππτα, σύμφωνα με τις διατάξεις των κ.υ.α. 331/10301/25.01.13 - ΦΕΚ Β 198 /05.02.13 (όπως τροποποιήθηκε με την κ.υ.α. 3941/120925/2013 - ΦΕΚ Β 2642 /17.10.13), είναι σαφώς καθορισμένο και προβλέπει διαφορετικό τρόπο περισυλλογής και κτηνιατρικής αντιμετώπισης, από αυτόν που συνηθίζεται κατά τη περισυλλογή και μελέτη του πτώματος ζώου που εικάζεται ότι έχει δηλητηριαστεί.

[26] «Διαχείριση ευρεθέντων δηλητηριασμένων δολωμάτων με γεωργικά φάρμακα», Δ/ση Προστασίας Φυτικής Παραγωγής, Δ/ση Υγείας των Ζώων ΥΠΑΑΤ, 13/3/2014, http://www.minagric.gr/images/stories/docs/agrotis/Georgika_Farmaka/elenxoi/Diaxeirish_Dhlhthriasmewn_Dolomatwn.pdf

[27] Με το υπ' αριθμ.: 126034/2267/20.07.15 έγγραφο του Τμήματος Άγριας Ζωής και Θήρας της Δ/σης Διαχείρισης Δασών και Δασικού Περιβάλλοντος, κοινοποιήθηκαν οι οδηγίες που εκδόθηκαν από το ΥΠΑΑΤ και αφορούσαν στη διαχείριση ευρεθέντων δηλητηριασμένων δολωμάτων με γεωργικά φάρμακα και στις πρώτες βοήθειες σε ζώα με δηλητηρίαση από γεωργικά φάρμακα.

[28] Το προσωπικό της Αγροφυλακής μετατάχθηκε στις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις για τη στελέχωση των δασικών υπηρεσιών, όπου και εντάχθηκε πλήρως ασκώντας τα καθήκοντα δασοφυλάκων και τα καθήκοντα που προβλέπονται στο αρθρ. 21 του ν. 3938/11 και αφορούν το αγροτικό περιβάλλον.

[29] Με το υπ' αριθμ. έγγραφο 138163/789/08.03.16 έγγραφο του Τμήματος Διαχείρισης Άγριας Ζωής της Δ/σης Διαχείρισης Δασών και Δασικού Περιβάλλοντος του ΥΠΕΝ προς τον Συνήγορο του Πολίτη διατυπώθηκαν μεταξύ άλλων τα εξής: «Η αρμοδιότητα για την άσκηση διοίκησης προστασίας και ελέγχου των περιοχών αυτών (δασικές και αγροτικές περιοχές) ανήκει στις δασικές υπηρεσίες των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων οι οποίες είναι υποχρεωμένες στα πλαίσια του πλαισίου λειτουργίας τους και των δυνατοτήτων που τους παρέχονται, λόγω των δημοσιονομικών περιορισμών που ισχύουν, να τις εκτελούν...στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων και της εν γένει λειτουργίας των Δασικών Υπηρεσιών, (που συνεργάζονται στα θέματα αυτά με τις Δ/σεις Αγροτικής Ανάπτυξης και Κτηνιατρικής), προβλέπεται η λήψη ειδικών προληπτικών μέτρων και δράσεων σε τοπικό και εθνικό επίπεδο για τον περιορισμό του προβλήματος και στην περίπτωση που αυτό απαιτηθεί και μελετηθεί σχετικά, ακόμα και η ανάληψη δράσεων για την αποκατάσταση πληθυσμών ειδών της άγριας πανίδας που έχουν πληγεί - καταστραφεί από παράνομες δραστηριότητες».

[30] Εξαιρετικά, ενδιαφέρουσα είναι η παρακάτω αναφορά των διατάξεων όπου καταλήγουν στο εξής: «Με τον τρόπο αυτό σχηματίζεται δικογραφία για την καταγγελία η οποία θα κατατεθεί στην Εισαγγελία για περαιτέρω ενέργειες και

έρευνα. Η ύπαρξη υποδειγματικής τιμωρίας στους παραβάτες λειτουργεί αποτρεπτικά για τους μελλοντικούς δράστες. Όμως, ακόμη και η στοχευμένη έρευνα από τις αρμόδιες υπηρεσίες, ανεξάρτητα από την κατάληξή της, έχει το ίδιο αποτρεπτικό αποτέλεσμα».

[31] Life - Φύση «Επείγοντα μέτρα για την εξασφάλιση της επιβίωσης του Ασπροάρη» (Life 10 Nat/BG/000152), Life - Φύση «Δράσεις διατήρησης για τη βελτίωση των συνθηκών συνύπαρξης ανθρώπου - αρκούδας στη Βόρεια Πίνδο» (Life 12 Nat/GR/000784), «Ανίχνευση δηλητηριασμένων δολωμάτων με ειδικά εκπαιδευμένα σκυλιά στη Θράκη και την Κεντρική Ελλάδα» (LIFE+ project "The Return of the Neophron" LIFE10 NAT/BG/000152), «Καινοτόμες Δράσεις για την Αντιμετώπιση της Παράνομης Χρήσης Δηλητηριασμένων Δολωμάτων σε Μεσογειακές Πιλοτικές Περιοχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (LIFE09 NAT/ES/000533), «Καινοτόμες Δράσεις Ενάντια στα Δηλητηριασμένα Δολώματα - Πρόγραμμα After-LIFE».